

Kas lehmadel on hea olla?

Triin Visamaa, loomaarsti abiline

Loomade heaolu on tõusev teema mitte ainult loomakaitsjate vaid ka loomapidajate silmis. Nüüd, kui oleme palju vaeva näinud loomade pidamise, söötmise, lüpsmise, ravimise jm parandamisega, siis peaksime hakkama jälgima, kui mugavalt lehmad end tunnevad. **Rahulolevad loomad on parema tervisega ja annavad rohkem toodangut.** Lehmade heaolu hindamiseks tuleb oma loomi jälgida erinevatel päevadel ja erinevatel kellaaegadel. **Leides probleeme, keskenduge lahenduste otsimisele.** Olge empaatilised.

Millised on põhilised kitsaskohad Eesti farmides?

Asemed

Kas loomadel on **mugav pikali heita ja püsti tõusta**? Kas nad **löövad ennast ära vastu piirdeid**? Kas loom peab ennast ajama diagonaali, et mitte puutuda vastu turjapuud? Kas tõusmisel **libisevad jalad laiali**? Kas matid **hõõruvad kannad ära**?

Loomad peaksid tõusma kiirelt, kuid mitte kiirustades. Tõusmine peaks toimuma loomulikult, mitte olema vaevaline protsess. Kui turjapuu segab tõusmist, siis põhjustab see valu, frustratsiooni ja stressi. Asete mõõtmete hindamisel arvestage oma farmi loomade suurust. Loomad peaksid **lamama vähemalt 13 tundi ööpäevas**, et olla puhunud ja terved ning toota maksimaalselt piima. Iga vähenenud lamamistunniga kaotame umbes liitri piima. Kui üle 15% lehmadest seisab asetel niisama, siis otsige põhjuseid. Kuigi lauda ehitust ja asetete disaini ei ole enamasti võimalik muuta, siis **kaaluge turjapuude nihutamist või asendamist, allapanu lisamist, asetete tihendamist puhastamist ja probleemsete lehmade eraldamist.** Proovige 1.

laktatsiooni loomade, vanemate lehmade ja haigete loomade grupis erinevaid lahendusi vastavalt nende vajadustele. Allapanu kasutades on asemed kuivemad, loomadel lihtsam tõusta, vähem hõõrdumisi, udarad ja küljed puhtamad ning loomad lamavad rohkem.

Alternatiivsed turjapuud: kaardus metallpiire ja nailonrihm.

Fotod: <https://www.spinder.nl/en/products/barn-equipment/freestall-dividers/accessories-freestall-dividers> ja <http://www.omafra.gov.on.ca/english/livestock/dairy/facts/freestalldimf8.jpg>

Loomahoid (stockmanship).

Kas loomad suhtuvad rahulikult ajamisse? Kas olete märganud **igapäevast rabistamist ajamisel**? Kas rutiin on paigas?

Lehmad vajavad aega, et tõusta, keerata ringi ja liikuda. **Planeerige tegevused arvestades lehmade loomulikku liikumiskiirust** (see on aeglasem kui inimesel). Tagant kiirustamine muudab närviliseks viimased lehmad, kuid ei hõlbusta suure grupi liigutamist. Käiguteed peaksid olema sujuvalt läbitavad, ilma järskude pöörete ja tupikuteta. Lisage vajadusel uusi väravaid, et hõlbustada nii lehmade liikumist kui inimeste tööd. Koristage käiguteede äärest lehmade tähelepanu kõrvale viivad objektid või ehitage sein kinniseks, et vältida uudistamist/kartmist. Loomade vastu tuleb olla sõbralik, neid suunata madala hääle ja tuttavate käsklustega. **Asjatu kriiskamine ja peksmine on lubamatu**. Alustage iseendast – tööliste väljaõppel on oluline hea eeskuju. Selgitage ka teistele, millist käitumist te näha soovite. Kui töötajad kiirustavad lehmi tagant, sest neil on krooniline ajapuudus, siis korrigeerige töökorraldus, ülesannete jaotus ja tööjuhendid.

Jalatervis

Kas **lonkajaid pannakse kirja igapäevaselt**? Kas olete uurinud, mis on teie farmis lonkamise peamised põhjused ja kuidas neid ennetada? Kas plaaniline värkimine ja ravivärkimine toimuvad piisavalt tihti?

Lonkav lehm ei käi piisavalt söömas, tema immuunsus on nõrgenenud ja ta **ei tooda maksimaalselt piima**. Loom lonkab, kuna tal on **valu**. Hea jalaterwise tagamine on seotud paljude aspektidega ja vajab süsteemset lähenemist. Jalaprobleemide majanduslikust mõjust, põhjustest, monitoorimise võimalustest ja ennetamisest kirjutasime pikemalt veebruari kuukirjas (leitav meie [kodulehel](#)).

Ligipääs söödale ja veele

Kas loomadel on sööt ees kui nad lüpsilt tulevad? Kas loomad **tõuklevad söödalavani pääsemiseks**? Kas **turjapiire segab söömist**? Kas aedikus on piisavalt jooginõusid? Kui tihti toimub **jooginõude pesu** harjaga?

Lehmadel peab olema **ligipääs söödale ja veele vähemalt 21 tundi ööpäevas**. Maksimaalse piimatoodangu saamiseks on oluline, et lehm saaks süüa alati, kui tal on isu. Liigutage söödalava turjapiiret, kui lehmadel on kaelal hõõrdumised, et vähendada ebamugavust söömisel. Upitamise vältimiseks tuleb sööta piisavalt tihedalt ette lükata. Eelistada tuleks pikki automaatseid jootmisvanne, sest **lehmadele meeldib juua suurelt avatud pinnalt**. Korruga peaks jooma mahtuma 10% loomadest (ühes aedikus erinevate jootjate juures). Ära muuda jootmissüsteemi riskiperioodidel (nt poegimine). Jooginõusid tuleb puhastada sagedasti. Kaaluda võib jooginõu lisamist ootealale.

Kaelavigastused.

Foto: http://www.nodpa.com/images/053117_cowsignals3.jpg

Määrduvad jooginõu.

Foto raamatust "Praktiline veisekasvatus" lk 108

Käiguteed

Kas skreeper on töokorras ja käib piisavalt tihedalt? Kas lüpsiteede põrand on lehmadele mugav? Kas lehmad libisevad tihti?

Lehmad liiguvad asemelt sööma-jooma umbes 12 korda ööpäevas, lisaks lüpsile. Mugavaks liikumiseks vajab lehm ruumi ja ohutuid käiguteid. **Sobiv põrand on kuiv ning hea haakuvusega.** Võimalusel kasutage probleemsetes kohtades allapanu (järsk pööre, külmuma kippuv põrand). Kummimati kasutamine vähendab survet sõrgadele. Lehma ei tohiks sundida seisma üle tunni aja järjest (ooteala+lüps).

Lägane põrand vs kuiv põrand.

Foto:

http://www.dairyglobal.net/Resizes/photoplayergallery/PageFiles/83/03/383/Photo%20report/008_rb-image-1784082.jpeg

Teie lehmadel hakkab parem

Loomade heaolu algab nende igapäevaelu mugavustest. Kuigi paljud probleemid võivad alguse saada lauda ehituslikest eripäradest, siis ärge loobuge üritamast lahendusi leida. **Võtke endale aega, et jalutada laudas ja jälgida lehmi.** Probleemi tõsiduse hindamiseks pange mitmel järjestikusel vaatlusel kirja nähtud kitsaskohad ja probleemsete lehmade hulk. Jälgige ka töölisi ja küsige nende arvamust. Lahendused on igas farmis individuaalsed. **Küsige nõu**, et näha olukorda kõrvaltvaataja pilgu läbi ja saada teada loovatest lahendustest teistes farmides. Viige sisse muudatused ja jälgige loomade käitumist. **Lehmad tasuvad teile mugavuse eest parema tervise ja suurema toodanguga.**

Kasutatud materjalid:

Hulsen, J. (2014). Cow Signals Checkbook: Working on health, production and welfare.

Mayer, M. (2015). Resting is important for cows. Wisconsin Agriculturist, May.

Anderson, N. (2014, 2016). Dairy Cow Comfort – Free-stall Dimensions.

<http://www.omafra.gov.on.ca/english/livestock/dairy/facts/freestaldim.htm>

